

Ξενία Παράδοσις. Ένα θεολογικό σχόλιο για το Προσφυγικό

Ορθοδοξία / Κοινωνικά θέματα

Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Αν. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ

Φαίνεται πως κάθε γενιά έχει τις δικές της συναντήσεις με την Ιστορία – εννοώ τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που σημαδεύουν τη δική της μοίρα, καθώς και τις ζωές των επόμενων γενεών. Άλλοι επιλέγουν να συναντηθούν με τα γεγονότα αυτά, άλλοι τα συναντούν ανεξάρτητα από τη θέλησή τους και άλλοι προτιμούν να αποστασιοποιηθούν απ' αυτά.

Φαίνεται ακόμα πως στη δική μας εποχή, εκτός από το συμπυκνωμένο πολιτικό χρόνο των τελευταίων ετών, έλαχε και το συναπάντημα με τη λεγόμενη Νέα Μετανάστευση, τη μεγάλη προσφυγιά ανθρώπων που έρχονται από την κόλαση του πολέμου κι από χώρες που ζουν μέσα σε εξαθλίωση, για να διεκδικήσουν την ελπίδα σε ό,τι μοιάζει για άλλους αυτονόητο και δεδομένο: μια ζωή για τους ίδιους και τις οικογένειές τους με αξιοπρέπεια κι ασφάλεια.

Σε τέτοιους καιρούς ακριβώς, τα αυτονόητα χάνουν τη σημασία τους και πρέπει δυστυχώς να επαναδιατυπώνονται. Να χρειάζεται δηλαδή να ξαναλέμε πως το δικαίωμα σε αυτήν την ελπίδα το έχουν όλοι, ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής τους, τη θρησκεία τους, το χρώμα του δέρματός τους ή οτιδήποτε

άλλο.

Όταν πρόκειται όμως για συνθήκες ασύμβατες, αποθηρίωσης των ανθρώπων, ο λόγος των δικαιωμάτων μοιάζει να αδυνατεί να εξαντλήσει το περιεχόμενο του προβλήματος. Το μέσο στο οποίο εργάζομαι πρόβαλε πρόσφατα μια συνέντευξη δημοσιογράφου, η οποία επισκέπτεται τακτικά την Ειδομένη, είτε για να εργαστεί εθελοντικά είτε για επαγγελματικούς λόγους. Η ίδια μετέφερε τη μαρτυρία ενός ηλικιωμένου ανθρώπου που ρωτήθηκε για το λόγο που βρέθηκε εκεί. «Έφυγα χωρίς να προλάβω να το σκεφτώ», είπε. «Σ' ένα βομβαρδισμό σκοτώθηκαν όλοι κι έμεινα εγώ με τα εγγόνια μου. Τ' άρπαξα και φύγαμε, χωρίς άλλη σκέψη, απλώς για να επιζήσουμε. Κι έτσι είμαστε εδώ».

Αυτή είναι μία μόνο ιστορία δυστυχίας από αυτές που μας επισκέφτηκαν, από όσες κατακλυζόμαστε όλοι τον τελευταίο καιρό. Για κάποιους συμπατριώτες – όσο αμήχανος κι αν ακούγεται πια σήμερα ο όρος – αυτές οι ιστορίες λειτουργούν σαν άλλοθι σε ένα ακόμη νεοταξίτικο σχέδιο εναντίον της πατρίδας. Δίπλα σε κάθε δυστυχή περίπου κρύβεται κι ένα όργανο καταστροφής της χώρας, μιας χώρας βέβαια την οποία οι κάτοικοι μπορούν να καταστρέψουν μόνοι τους και χωρίς καμιά ξένη βοήθεια. Ακόμη, οι ιστορίες αυτές είναι θλιβερές βέβαια, και κάποιος κάτι πρέπει κάτι να κάνει, κάποιος άλλος οπωσδήποτε, το Κράτος, άλλες χώρες, η Εκκλησία ίσως, αλλά όχι εμείς, εμείς έχουμε τα δικά μας. Εξάλλου, αυτοί είναι λαθραίοι εδώ, ήρθαν απρόσκλητοι, έχουμε τους δικούς μας να φροντίσουμε, αυτοί θα μας αλλοιώσουν, θα μας χαλάσουν.

Μπορεί βέβαια να κατανοήσει κανείς τα ελατήρια και τις αφετηρίες αυτής της στάσης σχετικά εύκολα. Η εθνοκεντρική εσωστρέφεια και η αλαζονική αίσθηση υπεροχής απέναντι στους κουτόφραγκους και σε «γύφτους» και βάρβαρους γείτονες ήταν ορατή εδώ και χρόνια. Από την άλλη πλευρά, η έλευση του ξένου, δηλαδή του άγνωστου, σημαίνει κλονισμό βεβαιοτήτων και αναδιάταξη

ύλαξη κι
οβίας, τη
ο τράγο.

Δεν θα 'θελα όμως να επεκταθώ στις συμπεριφορές των άλλων. Από την καταγγελία προτιμώ τον αναλογισμό των δικών μου ευθυνών. Και υπάρχει κάτι το πολύ σαφές και συγκεκριμένο που θέτει μπρος μου το δικό μου χρέος, που μου καταλογίζει ανεπάρκεια σε όσα κάνω έναντι όσων μπορούσα να κάνω. Είναι αυτό που κρατώ και μου εξαντλεί τους αγκώνες, με την απαίτηση να το κρατήσω και να το προχωρήσω στη ροή της Ιστορίας. Μιλώ για την Παράδοσή μου, την ανέστια και πρόσφυγα Παράδοση, που υποτίθεται ότι απειλούν τούτοι 'δω οι αποδιωγμένοι από τα σπιτικά τους.

Μιλώ για κάποιον που τον έλεγαν Χρυσόστομο, ο οποίος περιγράφει την προσφυγιά της χώρας του θαρρείς και έβλεπε στο σήμερα απευθείας, και καλεί τους συμπολίτες του να μην τη δουν σαν πρόβλημα, αλλά ως τιμή, που αυτοί οι άνθρωποι επέλεξαν τον τόπο τους για να βρουν ασφάλεια. Δεν παραλείπει μάλιστα να τους επιτιμήσει (τους συμπολίτες του), γιατί ξεχνούν ότι ενώ οι ίδιοι είναι υπαίτιοι για πολλά δεινά, εμφανίζονται λεπτολόγοι και σχολαστικοί, για να διακριβώσουν το ποιόν των προσφύγων.

Μιλώ ακόμη για κάποιον Γρηγόριο, επίσκοπο στην πόλη Νύσσα, ο οποίος περιγράφει άλλους πρόσφυγες, στη δική του πόλη και - τι παράξενο! - τα λόγια που χρησιμοποιεί είναι σαν να βλέπει κι αυτός στο σήμερα, εδώ, στον τόπο μας. Αυτός πάλι προτρέπει τους δικούς του να δουν όσους βρίσκονται ανήμποροι στην πόρτα τους σαν θησαυρό, να σπεύσουν να τους βοηθήσουν πριν τους προλάβει κανείς άλλος, να δουν την ανάγκη του άλλου σαν δική τους ανάγκη, γιατί έτσι επιτάσσει το ανθρώπινο χρέος τους...

Ανήκουστα πράγματα, μάλλον. Και για τότε και για σήμερα. Γι' αυτό ο ίδιος σπεύδει να προλάβει όσους θα επικαλεστούν τη δική τους φτώχεια για να αρνηθούν να βοηθήσουν. «Εντάξει», τους λέει. «Είστε φτωχοί. Δεν μπορείτε να δώσετε πολλά. Αλλά δώστε λίγα. Δώστε ο καθένας ό,τι μπορεί. Γιατί και πάλι πιο πολλά έχετε από αυτούς τους ανήμπορους. Και αν μαζευτούν πολλοί και δώσει λίγα ο καθένας, τότε μαζεύονται πολλά». Λόγος ελεγκτικά απλός.

Να μιλήσω και για κάποιον ακόμα. Ιωάννης λεγόταν κι ήταν Πατριάρχης στην Αλεξάνδρεια. Δυο φορές τη βδομάδα, λέει, πήγαινε στην αγορά, έπαιρνε μια καρέκλα μαζί του και καθόταν ν' ακούσει τα παράπονα και τα αιτήματα των απλών ανθρώπων. Όποιος επιθυμούσε, μπορούσε να τον συναντήσει εκεί και να του πει ό,τι ήθελε. Από τη συνοδεία του δεν έπαιρνε κανέναν, παρεκτός έναν γραμματέα για να σημειώνει αυτά που ζητούσαν οι άνθρωποι. Τον υπόλοιπο καιρό φρόντιζε κυρίως για την εκπλήρωση των αιτημάτων αυτών.

Κάποτε αναφέρεται ότι ήρθαν στην Αλεξάνδρεια πρόσφυγες από τη γειτονική Παλαιστίνη λόγω επιδρομών. Έδωσε εντολή να μοιραστεί σε κάθε έναν τους ένα ποσό για τις άμεσες ανάγκες τους. Στις γυναίκες δε, η εντολή ήταν να δοθεί το διπλάσιο ποσό, γιατί για εκείνες η αυτοσυντήρηση ήταν πιο δύσκολη απ' ό,τι για τους άντρες.

Γι' αυτήν την Παράδοση μιλώ. Που δεν επιτρέπει να εικονίζεται ο Θεός, παρά μόνο ως μια παράσταση φιλοξενίας. Που αμέσως μόλις σαρκώνεται γίνεται ένα νεογέννητο-φυγάς. Που έρχεται και σπάζει τη λογική της αποκλειστικότητας του ενός περιούσιου λαού. Που απαντά στο ερώτημα «Ποιος είναι ο διπλανός μου;» με την κατάδειξη ενός εχθρού - και μάλιστα μισητού. Που υπόσχεται ότι θα ξανάρθει

ταυτιζόμενος με τους «ελάχιστους» συνανθρώπους. Που προσδιορίζεται σε μια από τις πιο ιερές στιγμές της ως ξένος, που ξέρει να φιλοξενεί τους φτωχούς και τους ξένους, ως ξένος που δεν έχει τόπο ν' ακουμπήσει το κεφάλι του.

Είναι μια παράδοση που σαρκώνεται ακόμη και σήμερα, στους παπάδες των 7 χωριών της Άρτας, που καταγγέλλουν τη στυγνή εκμετάλλευση των μεταναστών από τους ευσεβείς ενοριίτες τους, και μαζί τη δομική αδικία που έστειλε αυτούς τους ανθρώπους σ'εκείνην την ανάγκη. Δεν είμαστε χριστιανοί, λένε αν δεν γίνει ο πόνος και η ανάγκη τους δικός μας πόνος και ανάγκη, αν απλώς γράφουμε και συζητάμε το θέμα στα ζεστά μας σπίτια, αν δεν πιέσουμε όπου μπορούμε νομικά και κοινωνικά να σταματήσει αυτό το δαιμονικό κυριολεκτικά δουλεμπόριο, αν μπορούμε να φάμε και να κοιμηθούμε όταν κυριολεκτικά δίπλα μας κάποιοι αργοπεθαίνουν, αν μπορούμε να πούμε δεν με νοιάζει

Είναι το διάνυσμα της παράδοσης που φτάνει μέχρι τον πρόσφατα απελθόντα παπαΣτρατή στη Μυτιλήνη και τον έκανε ένα σχεδόν μυθικό πρόσωπο, που τάιζε ακόμη και τους Τούρκους διακινητές που κρατούνταν στο Αστυνομικό Τμήμα, γιατί κι αυτοί πεινούσαν.

Θα μου πεις κανείς, μα καλά χρειάζεται καμιά παράδοση για να βγει η ανθρωπιά μας; Όχι βέβαια, θα 'λεγα, αναλογιζόμενος και τους πολλούς όμορφους ανώνυμους ανθρώπους που είδα να παρατάνε δουλειές, ασχολίες και ξεκούραση για να προσφέρουν την ελάχιστη ανακούφιση σε όσους δεν έχουν στον ήλιο μοίρα, όλους τους υπέροχους αυτούς ανθρώπους, άλλους από μακριά κι άλλους από 'δω δίπλα μου.

Όπως λέει όμως ο Στρατής Τσίρκας στις *Ακυβέρνητες Πολιτείες* του, σ' έναν κόσμο που αντέστρεψε τις αξίες του, μένουμε να κρεμόμαστε ανάποδα σαν τις νυχτερίδες. Και σ' αυτή τη θέση χρειάζεσαι ένα κλαδί να πιαστείς, για να καταλάβεις ότι στην πραγματικότητα δεν βοηθάς κανέναν, απλώς αγωνίζεσαι να κατακτήσεις την ανθρωπιά σου, ότι η δική σου έξοδος από την αναισθησία είναι η προϋπόθεση της δικής σου ταυτότητας, ότι ο Ξένος δεν είναι απλώς αναγκεμένος, δυστυχής, πλησίον ή αδελφός, αλλά είναι ο Θεός σου.

* Ομιλία σε ανοικτή συγκέντρωση στη Νεάπολη Θεσσαλονίκης για το Προσφυγικό (4.4.2016)

Βιβλιογραφία

Patrologia Graeca

Συμεών Μεταφραστού, *Βιβλίον λεγόμενον Παράδεισος*, μετάφρ. Αγαπίου μοναχού του Κρητός, Βενετία 1797

Θανάση Παπαθανασίου, *Ο Θεός μου ο αλλοδαπός*, Ακρίτας, Αθήνα 2002

Νίκης Παπαγεωργίου, «Μεταναστες: Κοινωνικές και θεολογικές διαστάσεις», στο: *Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «Ξενοφοβία κατά τον Απόστολο Παύλο»*, Βέροια 2008, σ. 241-254

π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, «Το αίτημα της κοινωνικής αλληλεγγύης προς τους μετανάστες», *Επιστημονική Επετηρίδα Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* (Τμ. Θεολογίας, Νέα Σειρά), 17 (2007-2008) 105-115

Χρυσόστομου Σταμούλη, *Ὡσπερ ξένος και αλήτης ή Σάρκωση: η μετανάστευση της αγάπης*, Ακρίτας, Αθήνα 2009

Αντώνη Παπαντωνίου, «Πρόσφυγες και μετανάστες στην Ελλάδα. Όψεις εκκλησιαστικής διακονίας σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία», 2010, http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/committees/metanastes/papantoniou_052010.pdf

Ζαφειρούλας Σαμαλέκη, *Η στάση της Ελλαδικής Εκκλησίας απέναντι στους Μετανάστες και τους Πρόσφυγες κατά την εικοσαετία 1990-2010*, Ανέκδοτη Διπλωματική Εργασία στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2012

Στυλιανού Τσομπανίδη, «Υπέρ της οικουμένης». *Μελέτες για την Οικουμενική Κίνηση και την αποστολή της Εκκλησίας στο σημερινό κόσμο*, Ostrakon, Θεσσαλονίκη 2014

<http://bitly.com/1XqCw38>